

Adoption ur ett koreanskt och ett svenskt perspektiv. En jämförande studie av framställningar och föreställningar om internationell adoption från Korea och adoptivkoreaner i koreansk och svensk barn- och ungdomslitteratur

Tobias Hübinette, Institutionen för orientaliska språk, Stockholms universitet
(ur *Barnboken* 2/2005)

Denna artikel undersöker och jämför ett antal koreanska och svenska barn- och ungdomsböcker som behandlar och gestaltar internationell adoption från Korea och adoptivkoreaner. Den första och mest uppenbara slutsatsen är att de båda ländernas adoptionsgenrer uppstod vid olika tidpunkter och i olika sammanhang, där den koreanska kan sättas i samband med adoptionsfrågans slutgiltiga genombrott i offentligheten vid slutet av 1990-talet medan den svenska är intimt förknippad med framväxten av den svenska självbilden som världens mest solidariska och antirasistiska land som ägde rum från slutet av 1960-talet. För det andra representerar de koreanska och de svenska barn- och ungdomsböckerna två olika intressen och synsätt, nämligen den biologiska familjens och adoptivfamiljens och samtidigt också ett ursprungslands och ett mottagarlands. En tredje skillnad slutligen är de ideologier som kommer till uttryck i de olika verken där de koreanska i huvudsak ger uttryck för ett nationalistiskt adoptionsparadigm och de svenska för ett liberalt sådant, och där synen på internationell adoption generellt sett är negativ i det förstnämnda fallet men positiv i det sistnämnda. Artikeln avslutar med att konstatera att även om de båda ländernas adoptionsgenrer på senare år till viss del har börjat differentieras och diversifieras, så kan dessa koreanska och svenska var för sig ensidiga och dikotomiserande perspektiv på internationell adoption bara brytas upp och förändras om adoptivkoreaner själva börjar berätta om sina egna erfarenheter i form av barn- och ungdomsböcker.

Internationell adoption, det vill säga att vita västerlänningar adopterar i första hand icke-vita barn från den icke-västerländska världen, har vid det här laget förekommit i över ett halvt sekel.¹ Att adoptera barn över land- eller kulturgränser har för all del alltid förekommit, men aldrig tidigare i historien har barn förflyttats i en så stor skala inte bara mellan nationalstater utan också interkontinentalt som efter Andra världskriget och från Kalla krigets utbrott och avkolonialiseringens början på 1950-talet då den internationella adoptionen inleddes på allvar (Selman, 2002; Weil, 1984). För närvarande adopteras det dessutom internationellt som aldrig förr – minst 30 000 internationella adoptioner genomförs numera årligen varav två tredjedelar placeras i USA.

Två länder har från början stuckit ut på det internationella adoptionsområdet både rent demografiskt i förhållande till sin egen folkmängd och genom att ha spelat en avgörande roll för verksamhetens uppkomst, nämligen Korea och Sverige. Av de uppskattningsvis totalt 500 000 internationellt adopterade som idag lever i ett 20-tal västländer, har Korea stått för fler än 150 000 eller närmare en tredjedel medan Sverige har tagit emot 45 000 eller nästan tio procent av dessa av vilka 9000 är födda i Korea (Hübinette, 2003).² Under Korea-adoptionens höjdpunkt på 1980-talet lämnade mer än en procent av de årliga födelsetalen landet för internationell adoption, och från början av 1970-talet och fram till 1980-talets slut då "IVF-barnen" började göra sig alltmer märkbara utgjorde andelen utlandsadopterade också över en procent av varje svensk årskull. Fortfarande lämnar mer än 2000 koreanska barn varje år landet för att adopteras internationellt, medan Sverige tar emot 1000 utlandsfödda adoptivbarn per år varav 100-talet från just Korea. Det var också i Korea som den internationella adoptionen i dess nuva-

rande form föddes i och med Koreakriget 1950-53 även om enstaka barn från Japan och Kina hade adopterats till USA redan omedelbart efter Andra världskriget, medan Sverige kan uppvisa en på alla sätt unik historia av att ta emot utlandsfödda barn för adoption som går tillbaka till 1930- och 40-talens judiska barntransport och finska krigsbarn (Kavén, 1994; Lomfors, 1996).

Den dominerande position som Korea och Sverige har på det internationella adoptionsfältet, har lett till att adoption numera tillhör vardagen i respektive samhälle och kultur samt att adoptionsfrågor öppet och regelbundet debatteras och rapporteras om i de båda ländernas media. Detsamma gäller även för litteraturen, och kanske framför allt barn- och ungdomslitteraturen där en fullfjädrad adoptionsgenre faktiskt har utvecklats i både Korea och i Sverige, och där internationell adoption och utlandsadopterade ibland dyker upp i de mest oväntade sammanhang.³ Adoptionstemat i dess generella bemärkelse av att inkludera både adoptiv- och fosterbarn är en välkänd och frekvent använd trop i den västerländska litteraturen som ett sätt att belysa och problematisera frågor kring arv och miljö, biologiska och sociala band och vad som egentligen utgör en familj. Den amerikanska litteraturvetaren Marianne Novy nämner i introduktionen till den första akademiska antologin som specifikt studerar adoptionstemat i västerländsk litteratur sådana adopteradeikoner som *Oidipus*, *Oliver Twist* och *Anne på Grönkulla*, och påpekar att tendensen har varit att antingen stigmatisera eller hylla adoption som en katastrof eller som en räddning för den enskilde individen (Novy, 2001). Andra amerikanska forskare har undersökt hur adoption och adopterade framställs i dagstidningar, i mediadebatten och inom populärkulturen såsom i filmer och i serier, och i stort sett funnit samma typ av dikotomisering av adoption som antingen något negativt eller något positivt för de inblandade parterna (Clark, 1998; Follevåg, 2002; Hollingworth, 2002).

Mig veterligen har ingen tidigare undersökt förekomsten av utlandsadopterade barn i vare sig koreansk eller svensk barn- och ungdomslitteratur. I Sverige har dock skildringar av invandrarbarn i barn- och ungdomsböcker undersökts tidigare, och förekomsten av adopterade har också berörts i sammanhanget (Berggren, 1997; Czaplicka, 2003; Löfving, 2000; Thorson, 1987). Staffan Thorson ägnar ett helt avsnitt åt representationen av utlandsfödda adoptivbarn i svensk barn- och ungdomslitteratur under 1960- och 70-talen i sin doktorsavhandling om den svenska barnbokens invandrare. Han jämför de dussintalet titlar han hittat med de finska krigsbarn och europeiska ensamkommande flyktingbarn som porträtterades i böcker på 1940- och 50-talen, samtidigt som han liksom Novy noterar att adoptivbarnsmotivet har en lång tradition i västerländsk litteratur. Thorson finner att 1940- och 50-talens böcker om utländska adoptiv- och fosterbarn framför allt vad beträffar de finska krigsbarnen ofta gav uttryck för en romantiskt färgad biologism där dessa längtade tillbaka till ursprungslandet och den biologiska familjen, medan de efterföljande två decenniernas adoptivbarn från i första hand länder utanför Väst snarare är oproblematisks svenska och inte alls besväras av sin annorlunda bakgrund. 1960- och 70-talens utlandsadopterade ska i stället bli svenska och är det också i allmänhet för både omgivningen och dem själva, och funderingar kring biologiskt och kulturellt ursprung framställs på sin höjd som en ytlig nyfikenhet snarare än som ett djupare psykologiskt sökande. Internationell adoption som sådan skildras genom svenska ögon, och de adopterade framstår snarare som objekt för Sveriges och de svenska adoptivföräldrarnas behov av att vilja hjälpa fattiga länder och rädda utsatta barn än som självständiga individer.

Mats Berggren påpekar vidare att det finns en stark tendens i svensk barn- och ungdomslitteratur att låta etniska svenskar spela huvudrollerna, medan de med invand-

rarbakgrund ofta framställs skissartat och stereotyp med undantag för just utlandsadopterade som tillsammans med "blandbarn", det vill säga barn med en svensk och en utländsk förälder, antagligen upplevs som lättare att identifiera sig med för redan i förväg förväntade svenska läsare. Ett sådant exempel är Tony Guldbrandzéns ungdomsroman *Hemliga gänget* från 1976. Boken handlar om ett kompisgäng där en 8-årig flicka från Korea vid namn Karin ingår, och där hennes adoptionsursprung aldrig kommer i förgrunden utan enbart konstateras. Ett annat exempel på en ungdomsbok där en utlandsadopterad har en ledande roll för att, kan man misstänka, fylla någon slags "invandrarkvot" är Inger Skotes *En sorts kärlek* från 1999 där tonårstjejen Silvi blir kär i en pojke vid namn Lasse som kommer från Korea. Helena Löfving påpekar i sin undersökning av 1998 års förekomst av utländska barn i svensk barn- och ungdomslitteratur att det enda som egentligen kommenteras rörande Lasses bakgrund är hans utseende med "svart hår och sneda ögon". Ännu ett liknande exempel är Ylva Wallins ungdomsroman *3 bommar och 1 spik* från 2001 där en av de fyra orienteringstjejerna som porträtteras, Mika, är adopterad från Korea utan att detta hamnar i fokus. Det mest berömda exemplet på ett koreanskt adoptivbarn som dyker upp i en svensk barnbok utan att göra särskilt mycket väsen av sig som adopterad är annars Christina Björks Linnéa, skildrad i tre böcker med teckningar av Lena Anderson vars adoptivdotter Nicolina från Korea också fått stå modell för trilogins huvudperson. De tre Linnéaböckerna har belönats med ett flertal priser, översatts till ett dussintal språk och blivit bestsellers i USA, och *Linnéa i målarens trädgård* från 1985 har omvandlats till en animerad film. Det hör dock till saken att ingenstans i någon av de tre böckerna tas det faktum upp att Linnéa är adopterad från Korea, och utan hennes omisstkänliga östasiatiska utseende så skulle ingen troligtvis ens ha lagt märke till detta. Intressant nog har Linnéatrilogin också översatts till koreanska, och i samband med utgivningen 1994 anmäldes boken just som en skildring av en adoptivkoreansk flickas liv i Sverige.⁴ Det stora flertalet av alla de barn som läser om Linnéa i Sverige och runtom i världen vet antagligen inte ens om hennes koreanska ursprung, men i Korea var det just hennes koreanska bakgrund som betecknande nog kom i förgrunden.

Så med utgångspunkt från Korea som världens ledande ursprungsland och Sverige som världens ledande mottagarland på det internationella adoptionsområdet, och den parallella framväxten och förekomsten av en adoptionsgenre inom ländernas barn- och ungdomslitteratur kommer jag här att undersöka de framställningar och föreställningar om internationell adoption och adoptivkoreaner som kommer till uttryck i ett antal utvalda titlar som redovisas kronologiskt och uppdelat på land. Studien är rent kvalitativ och textanalytisk då jag varken kan garantera fullständig täckning eller på något sätt försöker mig på att kvantifiera eller klassificera materialet i relation till andra närliggande genrer eller teman. I stället har jag valt att studera ett förhoppningsvis representativt urval, och det viktigaste urvalskriteriet som gjorts är att verket i fråga är rent fiktionellt och behandlar koreansk adoption och koreanska adoptivbarn.⁵ Detta gör att samtliga ovanstående titlar där adoptivkoreaner dyker upp utan att deras adoptionsursprung berörs ej kommer att tas med i undersökningen. Ett annat kriterium har varit att boken är utgiven i respektive land och på respektive språk och skriven av koreanska eller svenska författare, vilket gör att rena översättningar också faller bort ur denna studie.⁶ Jag börjar med att undersöka det koreanska perspektivet på internationell adoption för att sedan övergå till det svenska, och slutligen avsluta med en sammanfattande diskussion.

Internationell adoption ur ett koreanskt perspektiv

Den första koreanska titel jag lyckats lokalisera härrör från 1998, nämligen Yôn-ja Sons *Svarthåriga Judy* (*Kkamangmôri Chudi*).⁷ Yôn-ja Son är litteraturvetare, lärarinna i koreanska för utlänningar vid Yonsei-universitetet och författarinna till både läroböcker och barnböcker varav flera belönats med prestigefyllda priser. *Svarthåriga Judy* fick ett välvilligt mottagande i den koreanska dagspressen, och presenterades i recensionerna som den första koreanska ungdomsromanen om en utlandsadopterad vilket antagligen stämmer.⁸ Judy är en adopterad flicka från Korea i tioårsåldern som adopterats av ett amerikanskt par som tidigare har en biologisk son. Judy är en blyg och försynt flicka som nyss har börjat intressera sig för killarna i klassen och särskilt en viss Robin. Samtidigt är Judy hela tiden extremt medveten om och störd över sitt i den homogena anglo-amerikanska miljön så annorlunda utseende med ”runt ansikte, svarta ögon, svart hår, liten näsa och smala ögon”.⁹ Hon ägnar mer tid åt att dagdrömma än att träffa vänner och kamrater, och hon frågar sig ständigt varför de andra barnen är vita medan hon själv ser koreansk ut. Hennes adoptivföräldrar och adoptivbror framstår i boken som närmast oförstående inför eller till och med ointresserade av Judys starka känslor av ensamhet och utanförskap. Ibland fantiserar Judy om att hon är en blond och blåögd filmstjärna, och andra dagar föreställer hon sig sin biologiska mamma som indian. En dag hittar hon ett brev på koreanska i den docka hon fick med sig från Korea i samband med adoptionen. Det visar sig att brevet är skrivet av hennes biologiska mamma, och plötsligt får Judy en direkt koppling till sitt födelseland och börjar lära sig koreanska vid en skola för invandrade koreanska barn. *Svarthåriga Judy* slutar med att Judy firar jul med sin adoptivfamilj, och på julafton lovar henne adoptivmamma att de ska åka till Korea nästa år och leta efter hennes biologiska mor.

Liksom i Japan och till skillnad från i Sverige har serielitteraturen (*manhwa* på koreanska) en hög status i samhället, och läses och konsumeras inte bara bland barn och ungdomar utan också bland vuxna. Det är därför inte förvånande att utlandsadopterade även har dykt upp i koreanska serier. Ett sådant exempel är Kyông-jin Paks dubbelvolym *Himmel över hav* (*Hanûl wiûi pada*) från 1999 som med sin melodramatiska ton i första hand är riktad till tonårsflickor, och där en amerikansk adopterad pojke i gymnasieåldern vid namn Jake porträtteras. Jake är på det hela taget missnöjd med sitt liv som adopterad från Korea, och hamnar ständigt i gräl med sina adoptivföräldrar som han upplever inte förstår hans situation. Jake drömmer i stället om sin biologiska mamma i Korea, och föreställer sig hur hans liv kunde ha sett ut om han hade fått stanna kvar i sitt födelseland. Så en dag kommer en koreansk utbytesstudent till Jakes gymnasium, Hyê-sin. Tillsammans inleder de två en relation, och med Hyê-sins hjälp lär sig Jake om Korea och koreansk kultur. *Himmel över hav* slutar med att Jake åker till Korea för att ”hit- ta sig själv”.

Från 1999 härstammar också Ūi-jông Ans kortnovellsamling för barn *Ack! Det sägs att det inte finns några dumbommar i denna värld* (*Auya! Sêsangên paboran ôbdanda*). An är från början psykolog, har en bakgrund som journalist, och har skrivit flera barnböcker som kärleksfullt illustrerats av kollegan Sôk-wôn Kim. Bland kortnovellerna hittas berättelsen om 12-åriga Angie, adopterad från Korea och boendes i USA. Angie är döende i leukemi, och eftersom ingen har lyckats lokalisera hennes biologiska familj i Korea för att kunna göra en benmärgstransplantation och rädda hennes liv, dör hon till slut.¹⁰ Berättelsen om Angie handlar mest om hennes funderingar och fantasier om Korea, och slutar något bisarrt och tvetydigt med att adoptivföräldrarna efter hennes död beslutar sig för att adoptera ännu en dotter från Korea.

Handlingen i Ūn Chos ungdomsroman *Ett hem varmt som solen* (*Haetbyôt ttaddûthan chip*) från 1999 utspelar sig helt i Korea, och skiljer sig därmed från de övriga titlarna. Boken är utgiven av ett välkänt vänsterförlag, och beskrevs i den likaledes progressiva dagstidningen *Hankyoreh* trots sitt tragiska slut som en positiv skildring av hur en familj tar hand om varandra och klarar sig igenom svårigheter och problem.¹¹ Ūn Cho är mest känd som poet, och detta är hennes första och hittills enda barnbok. *Ett hem varmt som solen* handlar om en fattig men ändå lycklig familj i Korea, och berättelsen skildras genom dottern Sor-yi och hennes sjuklige och handikappade lillebror Tong-hûi. Familjen har svårt att få ihop det ekonomiskt, och pappan beslutar att Sor-yi ska adopteras till Kanada för att ha råd att köpa medicin till Tong-hûi. Detta för en svensk läsare måhända upprörande beslut av fadern måste förstås utifrån Koreas månghundraåriga konfucianska patriarkat, och det faktum att flickor traditionellt har dominerat den internationella adoptionen från Korea. När Tong-hûi får höra om pappans beslut blir han förtvivlad och ännu sjukare, och måste till slut läggas in på sjukhus. Tong-hûi får också med sig sin farfar som protesterar högljutt mot sin sons skamlösa beslut att adoptera bort hans barnbarn, och till slut får Sor-yi stanna i Korea. *Ett hem varmt som solen* slutar i stället aningen ironiskt med att Tong-hûi dör på sjukhuset i närvaro av sina ångerfulla föräldrar, sin syster och sin farfar.

År 2000 dök ännu en adoptivkorean upp i en koreansk seriebok, nämligen den amerikanske adoptivkoreanen John i In-wan Youns och Kyung-il Yangs sjuvolymsverk *Ōn* (*Island*) som översatts till flera språk. Detta internationellt ansedda storverk inom koreansk serielitteratur som först gick som följetong i en ungdomstidning handlar om en grupp ungdomar som besöker den koreanska ön Cheju där de upptäcker att onda andar härjar och mördar människor. Det visar sig att de onda andarna är krigsfångar från Koreakriget som utsatts för tortyr och nu återvänder för att hämnas, och för att ungdomsgänget ska kunna driva bort andarna från Cheju inkallar de en ung präst från USA till sin hjälp som är expert på djävulsutdrivning, nämligen John. Det visar sig att John adopterades till en amerikansk familj vid fem års ålder enbart för att rädda adoptivföräldrarnas biologiska son från döden. John fick nämligen agera ofrivillig organdonator, och han måste regelbundet äta medicin för att hålla sig vid liv. I sista volymen efter att flera av de koreanska ungdomarna dött i kampen mot de onda andarna, lyckas John till slut driva bort dessa från den av den blodiga koreanska nutidshistorien förbannade ön.

Hyang-yi Kims vackert illustrerade ungdomsroman *Känner du Ris?* (*Ssalbang-irûl asinayo*) från 2000 är en sentimental berättelse om en koreansk flicka som har en amerikansk pappa, och som adopteras bort till en familj i USA. I USA blir hon lika utsatt för rasism och går under smeknamnet Ris, och efter 30 år återvänder hon som vuxen till Korea för att med en journalists hjälp spåra upp sin barndomskamrat. Under jakten på väninnan som aldrig egentligen avslutas kommer de starka och smärtsamma minnena från ett svunnet Korea och en förlorad barndom successivt tillbaka. I en intervju i dagstidningen *Joongang Ilbo* berättar den flera gånger prisbelönta barnboksförfattarinnan Hyang-yi Kim om sin djupa religiositet, och hur hon i sina böcker försöker illustrera både livets smärtor och livets glädjeämnen. *Känner du Ris?* slutar kanske just därför utan svar i ett buddhistkloster där den adopterade kvinnan slutligen finner frid.¹²

I det av amerikansk kultur så genomsyrade Korea, är baseboll självklart den stora nationalsporten och invigningen av den koreanska basebolligan på den stora OS-stadion i Seoul som äger rum varje vår är därför i högsta grad en riksangelägenhet. Proffsligan invigs med att en superkändis pitchar första bollen, vilket tidigare basebollstjärnor, presidenter, skådespelare, popsångare och Fröken Koreor har fått äran att göra

genom åren. År 2001s invigning av den koreanska basebolligan såg dock lite annorlunda ut. På dåvarande president Kim Dae Jungs uttryckliga inrådan och initiativ, och som ett led i dennes engagemang i adoptionsfrågan fick i stället en 11-årig adoptivkorean och handikappad pojke från USA vid namn Adam King i stället pitcha första bollen. Över en natt förvandlades Adam inte bara till en superkändis i sitt ursprungsland, utan också till den koreanska pressens maskot och en mäktig symbol för Koreas alla bortadopterade barn. Samma år kom också en barnbok ut, Chông-hûi Paks *Adam King. Ängeln med titanben (T'it'anyum tariûi ch'ônssa Aedôm K'ing)* som skildrar Adams liv hos sin adoptivfamilj i USA. Med ett uppenbart upplysande och pedagogiskt syfte som ett sätt att visa att både handikappade och adopterade barn kan leva ett normalt liv, får de koreanska läsarna med hjälp av Byong-ha Kims realistiska teckningar berättat för sig att Adam klarar det mesta som barn förväntas klara av såsom att gå i skolan, åka på utflykt och leka.

Toppblomman (P'aengiggot) från 2001 är skriven av poeten och barnboksförfattarinnan Hyê-yông Han som numera bor i USA, och som enligt en intervju har personliga erfarenheter av adoptivkoreaner.¹³ Det var just när Hyê-yông var och handlade i en affär i USA och för första gången fick se ett koreanskt barn tillsammans med ett vitt amerikanskt par som hon fick idén att skriva denna barnbok. *Toppblomman* porträtterar en 6-årig adopterad pojke i USA, Elliot, som växer upp tillsammans med en biologisk storasyster till adoptivföräldrarna. En recensent i en koreansk dagstidning menade att *Toppblomman* är ett utmärkt exempel på hur den koreanska barn- och ungdomslitteraturen numera idag på ett fruktbart och konstruktivt sätt klarar av att ta upp och skildra sådana laddade ämnen som adoptionsfrågan.¹⁴ Elliot tänker mycket på varför han inte legat i sin adoptivmamas mage, och vad för land Korea är. Han blir kompis med en invandrad koreansk pojke, Kun-ham, och lär sig koreanska och om koreansk kultur i sällskap med denne. En dag flyttar Kun-ham och hans familj tillbaka till Korea, och Elliot blir först förkrossad men de två lyckas upprätthålla kontakten via brev, och berättelsen slutar med att Kun-ham börjar skicka Elliot små presenter från Korea.

Chae-jin Kim är en välkänd poet, författare och TV-producent i Korea med ett flertal boktitlar bakom sig. År 2002 gav han ut den lilla novellsamlingen *Doften av mor (Ôm'ma naemsae)* som riktar sig till barn och ungdomar och är illustrerad med vackra och stämningsfulla pastellteckningar av Chae-jin Kim. I boken hittas sagan om dockans tårar, som handlar om en handikappad flicka i 10-årsåldern i USA, adopterad från Korea och som lider av en obotlig sjukdom. Under berättelsens gång tynar hon sakta men säkert bort, men samtidigt börjar hon fantisera om sin biologiska mamma i Korea som hon skriver låtsasbrev till, och hon hinner berätta om hela sitt liv i USA innan hon i slutet av berättelsen dör. Adoptivföräldrarna är knappt närvarande i *Doften av mor*, och boken slutar närmast som ett skolexempel på en dotters självuppoffrande kärlek till sin mor i sann konfuciansk anda, och inte oväntat var det också så boken mottogs av koreanska litteraturkritiker.¹⁵

Su-min Yuns *Hemligheten (Pimil)* från 2002 är ännu en koreansk barnbok som liksom *Ett hem varmt som solen* utspelar sig helt i Korea, men som ändå behandlar internationell adoption. *Hemligheten* handlar om 11-åriga Pom-i som har en två år yngre storebror som adopterats bort till USA. Titeln anspelar på att Pom-i och hennes familj på grund av skam- och skuld känslor bevarar vetskapen om den bortadopterade pojken som en familjehemlighet. *Hemligheten* handlar om Pom-is tankar och fantasier om sin försvunna bror, och om hennes svårigheter att kunna bevara denna hemlighet inför sin älsklingslärarinna i skolan. Till slut berättar hon också om sin bortadopterade bror för

lärarinnan, då bokens budskap är att barn inte ska behöva gå runt med sådana hemligheter och att det är bättre att berätta än att tiga om en adoption i familjen inför den närmaste omgivningen.

Internationell adoption ur ett svenskt perspektiv

Så kom du hem till oss från 1969 är den första svenska barnbok jag hittat som behandlar internationell adoption från Korea och adoptivkoreaner. Skriven av barnpsykologen Stina Hesselman, och utgiven av stiftelsen Allmänna barnhuset som på den tiden fortfarande hade ett huvudansvar för adoptionsfrågor i Sverige i denna brytningstid när inhemsk adoption av svenskfödda barn sakta men säkert började tas över av internationell adoption av utlandsfödda barn, har *Så kom du hem till oss* enligt förordet ett pedagogiskt syfte att upplysa 3-8 åringar om hur en adoption går till. Med färgglada teckningar berättar boken en parallellhistoria om två olika föräldrapar som adopterar en pojke och en flicka nationellt respektive internationellt, och om hur Lasse och Mi-ran som de båda barnen heter sedan lär känna varandra och blir lekkamrater. Om Mi-ran får läsarna veta att hennes adoptivföräldrar hämtade henne på flygplatsen i Sverige och att hon visst ser hon annorlunda ut än Lasse och andra svenska barnen, men hon är glad att hon bor i Sverige och har en familj.

Den flera gånger prisbelönta journalisten och barnboksförfattaren Hans-Eric Hellberg har en rik produktion av barn- och ungdomsböcker bakom sig, och är känd för att på ett mjukt och nyanserat sätt skildra de problem som barn i Sverige möter i sin vardagsvärld. År 1970 gav Hellberg ut ungdomsromanen "*Bogserbåten*" med teckningar av Tord Nygren som enligt försättsbladet är tillägnad en viss Kim Anna Elisabeth, adopterad från Korea. "*Bogserbåten*" gestaltar en ovanlig vänskap mellan 8-åriga Margareta kallad Eta från Korea med "svarta flåtor och asiatiska ögon" och den gamle blinde sjömannen Axel. Det visar sig att Axel under sin tid på sjön har varit i Korea och just i Pusan, den stad där Eta föddes i. Axel berättar mustiga rövarhistorier från Asien, och inspirerad av Axels orientalistiska berättelser hittar Eta på en egen historia om sina barndomsminnen nedanför "Kowloh-bergen" där hon växte upp i en bambulund med en pappa som bar konfärgad stråhatt och plöjde risfälten med oxe.¹⁶ "*Bogserbåten*" slutar med att Axels hus brinner ned, och då han vägrar att flytta till ett ålderdomshem bosätter han sig i stället i en husvagn dit Eta fortsätter att komma och hälsa på.

Margareta Melins *Johanna och Leif* från 1972 är en av flera svenska barnböcker som behandlar internationell adoption från Korea utifrån ett kristet perspektiv. Melin har givit ut böcker och diktsamlingar, skrivit psalmer och andliga sånger, och verkar idag som retreatledare i Jönköping. Liksom "*Bogserbåten*" handlar också *Johanna och Leif* om vänskapen mellan en adopterad flicka från Korea och en äldre man som bor i samma höghus. Johanna känner sig annorlunda och träffar hellre Leif än leker med jämnåriga och typiskt nog är Leif, känd bland de andra barnen som en "ful gubbe", också en gammal sjöman som en gång besökt Korea. Leif hamnar dock på sjukhus där han avlider, och *Johanna och Leif* slutar med att Johanna börjar umgås med de andra barnen på gården. I ett efterord förklarar Melin att denna berättelse har hänt på riktigt, vilket gör Per Söderbergs fotografier dokumentära samt tillägger att barn ofta känner Gud och förstår döden bättre än vuxna gör.

Tony Guldbbrandzén, biskop i Härnösands stift, har en omfattande bokproduktion bakom sig varav de flesta titlarna tar upp olika religiösa frågor riktade till barn och ungdomar. I barnboken *Yon-so blir Lena*, utgiven 1975, är internationell adoption från Korea huvudtemat. Berättelsen börjar med en ensamstående mamma i Korea, Yon-sos

mor, som inte har råd att föda alla sina barn. Hon beslutar sig därför att lämna yngsta och ettåriga Yon-so utanför en kyrka, då hon hört att koreanska barn adopteras till Sverige där de får det bra. Yon-so blir upphittad av en tant och förd till polisen, och därefter placerad hos en fostermor. Samtidigt i Sverige finns ett par som redan har två adoptiv-söner från Korea respektive Sverige, men som önskar en yngre dotter från Korea som de redan nu vet ska heta Lena. Så får Yon-so flyga med eskort till Sverige, men under den långa flygresan blir hon sjuk i hög feber, och när hon landar på Arlanda i Stockholm och blir hämtad av sin nya familj går inte hennes febersjukdom över utan hon måste läggas in på sjukhus. Då bestämmer sig adoptivfamiljen för att be till Gud om hjälp, och naturligtvis tillfrisknar Lena som nu får ett nytt hem och en ny familj och kanske framför allt en ny Gud. *Yon-so blir Lena* slutar följaktligen med att Lena döps, och författaren avslutar med att hoppas att alla adoptivbarn från Korea ska få det bra i Sverige.

Domprost emeritus Gunnar Helander i Västerås är ännu en kyrkans man som behandlat internationell adoption och adopterade från Korea i en av sina många ungdomsromaner. Helander var på sin tid rikskänd som bekämpare av apartheid i Sydafrika där han också bodde under flera omgångar, och det är i Sydafrika *Åk hem Li Fong* från 1984 just utspelar sig.¹⁷ Li Fong eller Li Bergqvist är 12 år gammal och adopterad från Korea till den svenska familjen Bergqvist i Östertälje. Paret Bergqvist har dessutom två yngre biologiska barn, och när pappan som är tekniker flyttar till Sydafrika för att arbeta för ett svenskt gruvbolag följer hela familjen med. Så fort familjen Bergqvist landar på flygplatsen i Johannesburg uppstår de problem som kommer att följa familjen under hela Sydafrikavistelsen. Li blir först inte insläppt i landet då hon registrerats som vit i visumet, men efter att ha adoptivpappan övertygat myndigheterna att hon är "nästan vit" och absolut en "civiliserad människa med västerländsk kultur" blir hon omregistrerad som japan.¹⁸ Japaner räknas nämligen enligt de sydafrikanska raslagarna som "hedersvita", medan koreaner hamnar under kategorin "färgade" och placeras snäppet under vita i hierarkin. Berättelsen följer sedan familjens möten med apartheidsystemet, och särskilt adoptivmamman reagerar starkt på den diskriminerande behandling svarta och andra icke-vita systematiskt utsätts för medan Li inte alltid förstår vad som händer runtomkring henne. Just detta fokus på frågor kring kolonialism och hur mycket barn förstår av rasism var vad recensionerna tog fasta på, samtidigt som någon gissade att bokens handling möjligen var självupplevd av Helander.¹⁹ Li blir inskriven i en sydafrikansk skola som japan och därmed likvärdig de vita barnen, men snart uppdagas hennes egentliga födelseland och hon blir inte bara relegerad från skolan utan också utvisad ur landet. *Åk hem Li Fong* slutar med att hela familjen Bergqvist frivilligt lämnar det hemiska landet Sydafrika för att återvända till den trygga tillvaron i Sverige och Östertälje.

Göran och Monica Schultz *Här kommer Bu-ran och Seo-ran från Korea* från 1989 liknar Stina Hesselmanns *Så kom du hem till oss* i sitt tydliga pedagogiska anslag av att vilja berätta hur det är att bli adopterad från Korea. *Svenska Dagbladet* skrev att Göran och Monica Schultz rakt och osentimentalt berättar historien om hur två flickor, tillika biologiska syskon, blir adopterade från Korea till Sverige med hjälp av ovanligt detaljrika illustrationer, och avslöjar samtidigt att boken skildrar författarparets egen adoption.²⁰ Fram tills Görans bortgång för några år sedan arbetade paret som professionella tecknare och illustratörer, och som lärare i teckning och formgivning samtidigt som de gav ut flera högkvalitativa bilderböcker för barn. Berättelsen börjar med att barnen hittas utanför ett sjukhus i staden Pusan, och följer dem sedan genom mellanstationerna hos polisen, på barnhemmet och i fosterfamiljen tills de slutligen adopteras av det barnlösa paret Svensson i Sverige som kommer till Seoul för att hämta upp dem. Under

flygresan blir Bu-ran och Seo-ran lite ledsna över att lämna Korea, men väl framme i Sverige är de så upptagna av alla leksaker att de närmast glömmer att de hamnat i ett nytt land. När Bu-ran och Seo-ran ska folkbokföras på pastorsexpeditionen och döpas om till Elin och Lisa visar det sig att pastorn arbetade i Korea under kriget och därför kan berätta om koreansk kultur för familjen, och att han dessutom själv har ett adoptivbarn från Korea. *Här kommer Bu-ran och Seo-ran från Korea* slutar med att åren har gått, och Elin och Lisa går nu i skolan och lagar koreansk mat åt sina klasskompisar, och på sista uppslaget bjuds läsaren själv på recept på olika koreanska maträtter.

Den otaliga gånger prisbelönta Hans Peterson är sedan debuten 1945 en av den svenska barn- och ungdomslitteraturens mest publicerade författare, och ensamma barn har enligt forskare och kritiker varit det genomgående temat i hans stora produktion. Genom alla år har Peterson blåst liv i mängder av barnboks-karaktärer såsom Stina och Lars, Magnus, Liselott och Petter, och Pelle och Simon, och en av dessa är en pojke som går under smeknamnet Hassan Hassan, som är adopterad från Korea, bor i Norrland och går på lågstadiet. Totalt har fyra Hassan Hassan-böcker med tuschteckningar av Lars Rudebjer givits ut mellan åren 1991-94, och varje del inleds med att presentera honom på ungefär samma sätt. Han är adopterad från Korea, och heter egentligen Anders Lars Yngve Johansson, men han fick smeknamnet Hassan Hassan då en skolfröken tyckte han liknade en ”österländsk prins”.²¹ Hassan Hassans adoptivföräldrar har omkommit i en olycka, så han bor numera hos sin mormor i en liten by nedanför Storfjället i Norrland där han är bäst av alla barnen på att åka slalom. Inte förvånande handlar också tre av fyra böcker om hur Hassan Hassan åker slalom och alltid vinner, även om böckerna enligt en recensent också förmedlar en viss känsla av utanförskap och ensamhet.²² Den bok som berör Hassan Hassans koreanska bakgrund mest är *Hassan Hassan svartskalle* från 1993 där frågor om rasism tas upp. I berättelsen kommer en ny pojke till byn som kallas Bamse, och som är bråkig och stökig och kallar Hassan Hassan svartskalle. Hassan Hassan har aldrig varit med om att bli betraktad som utlänning tidigare, förutom att någon då och då tror att han är en samepojke. När Bamse även bråkar med Elin som Hassan Hassan tycker bra om, blir Hassan Hassan arg och i en tvekamp på fjället vinner denne till slut över Bamse.

Erika Engström, författarinna till de tre Hällehamnsdeckarna från 2001, är den enda av de svenska författarna som själv uppger sig vara adoptivförälder själv, även om min kvalificerade gissning är att majoriteten av de svenska barn- och ungdomsförfattarna som skrivit adoptionsböcker själva är adoptivföräldrar.²³ Engström berättar i en anmälan av sin trilogi att hon länge saknat en spännande bok riktad till adoptivbarn där en adopterad är huvudperson.²⁴ I brist på adoptionsböcker inom ungdomsdeckargenren skrev hon sålunda tre böcker om kompisgänget Pauline, Sandra, Daniel och Markus som alla är i 11-12 årsåldern och bor i den fiktiva staden Hällehamn på västkusten, och som tillsammans löser och klarar upp brott som begås i det lilla samhället. I första delen *Sista lasten till Hällehamn* lyckas gänget klara upp en langningsaffär, och i *Olle Kluddares hemlighet* handlar det om att nysta upp bedrägerier i form av tavelförfalskningar, medan en mystisk rånarliga avslöjas i sista delen. Markus är adopterad från Korea med ”svart rakt hår och svarta smala ögon”, även om kompisarna oftast glömmer att han ser annorlunda ut. Markus bästa kompis som han också är lite kär i heter Sandra, och de hade bott grannar ända sedan han kom från Korea vid tre månaders ålder. Markus undrar ibland hur han skulle ha haft det om han fått stanna kvar i Korea, men för det mesta är han nöjd med sitt liv i Sverige. I varje del görs Markus ursprung som adopterad från Korea till en del i själva handlingen. I första delen blir Markus kallad svartskalle av en

av bovarna, och i andra delen träffar han Olle Kluddare, en målare som har en ateljé i Hällehamn och som varit i Korea som sjöman och lär Markus att säga ”hej” (*yôboséyô*) på koreanska. I tredje delen tar han till det värsta han vet när han bråkar med sina adoptivföräldrar – ”varför tog ni hit mig från Korea?” – och på det hela taget har Engström lyckats väl med sitt uppsåt att försöka skildra hur det är att växa upp som adopterad från Korea i en helsvensk miljö.

I journalisten Ylva Wallins andra ungdomsroman *3 bommar och 1 spik* från 2001 dök orienteringstjejerna och fyrklövern Elsa, Martina, Tove och Mika för första gången upp, men då var det Elsa som stod i förgrunden i intrigen. År 2004 gav Wallin ut den kritikerrosade fristående fortsättningen *Mika vs Mika* där Mika i stället står i fokus, en överpresterande 14-årig adopterad flicka från Korea som är besatt av att bli bäst på orientering, pressad av sin tränare och det faktum att hennes adoptivföräldrar båda var orienterare på elitnivå när de var unga.²⁵ Som en del i träningen glömmar Mika att äta och utvecklar ätstörningar, och när hennes kompisar försöker få henne att börja äta igen, tycker hon att ingen förstår henne. Samtidigt hamnar Mika under berättelsens gång hela tiden i kläm mellan svenskar och invandrare. Hon går på ”svenneskolan” Kristinehovsskolan där hon blir utsatt för rasistiska trakasserier, kallad ”blattehora” och känner sig ensam och utsatt som den enda med koreanskt utseende. Mika inser också att hon är accepterad för att hon är just adopterad; hon förstår att skulle hon ha varit invandrad korean hade det varit en helt annan sak. Mika dras i stället till invandrarna på närbelägna Nyhagsskolan, och särskilt till en pojke med arabiskt ursprung som heter Nino och som hon blir tillsammans med. Ätstörningarna fortsätter dock, och till slut isolerar hon sig helt, gör slut med Nino och tvivlar på att hennes adoptivfamilj verkligen tycker om henne. En dag kollapsar Mika fullständigt, och måste läggas in på sjukhus. *Mika vs Mika* slutar dock hoppfullt på sjukhusets anorexiavdelning med att Mika återigen börjar lita på sina adoptivföräldrar, samtidigt som hon bestämmer sig för att bli tillsammans med Nino igen.

Sammanfattande diskussion

Efter att kronologiskt och land för land ha gått igenom de koreanska och svenska barn- och ungdomsböcker som behandlar internationell adoption från Korea och adoptivkoreaner, kan det för det första konstateras att adoptionsgenren har en mycket kortare historia i Korea än i Sverige. *Svarthåriga Judy* kom ju inte ut förrän 1998, medan *Så kom du hem till oss* publicerades redan 1969. Förklaringen till denna tidsskillnad står att hitta i det faktum att i Korea var internationell adoption länge förknippad med skam- och skuld känslor, och adoptionsfrågan var starkt tabuiserad och närmast omgiven av skandal- och sensationsmakeri. Trots att Korea från början varit det världsledande ursprungslandet för internationellt adopterade barn, var det inte förrän i samband med Sommar-OS i Seoul 1988 som adoptionsfrågan fick sitt egentliga genombrott i den koreanska debatten i och med att västerländsk media började rapportera om landet som ”världens största barnexportör” (Sarri, Baik & Bombyk, 1998). Därefter tog det uppenbarligen ytterligare ett decennium innan adoptionsgenren dök upp i koreanska barn- och ungdomsböcker. Det är nog ingen slump att detta skedde under den tid då president Kim Dae Jung (1998-2002), Koreas legendariske dissidentledare och mottagare av Nobels fredspris, slutgiltigt befäste adoptionsfrågan på den politiska dagordningen. Förutom att som tidigare nämnts personligen välja ut Adam King som den som inledde 2001 års koreanska basebolliga, bad president Kim också 1998 offentligt å landets vägnar de 150 000 adoptivkoreanerna om ursäkt för att ha sänt iväg dem för internationell adoption. I

Sverige står det å andra sidan klart att internationell adoption redan från början var en offentlig angelägenhet som engagerade ett helt folk såsom en del i den självbild som skapades av Sverige från slutet av 1960-talet som världens mest demokratiska och humanistiska land (Hübinette, 2001). Jag har själv undersökt hur internationell adoption och framställdes i svensk dagspress under 1960- och 1970-talen, och i likhet med Thorson som analyserade bilden av utlandsfödda adoptivbarn i barn- och ungdomslitteraturen under samma period fann jag samma sätt att se på internationell adoption som en god och progressiv handling och att använda sig av internationellt adopterade som både kollektiva och individuella biståndsprojekt. Märkligt nog verkar denna snuttifierande och objektifierande tendens fortfarande vara gångbar i Sverige, att döma av de negativa recensioner som två av de senaste adoptionsböckerna på den svenska marknaden erhöll och där skribenterna öppet efterlyste en mer realistisk och nyanserad bild av utlandsadoptioner.²⁶

Den andra stora skillnaden mellan de båda ländernas adoptionsgenrer är de olika perspektiv som företräds. Den kanadensiske psykologen David Kirk myntade 1964 begreppet adoptionstriangeln i sin banbrytande bok *Shared fate*, och menade med detta adoptionens tre parter, det vill säga den biologiska familjen, adoptivfamiljen och den adopterade (Kirk, 1964). Kirks huvudpoäng var att alla dessa tre parters behov, perspektiv och rättigheter bör tillgodoses i största möjliga mån när adoptioner planeras och genomförs. Kirk skrev på sin tid utifrån nationell adoption i Kanada, och i ett internationellt adoptionssammanhang innefattar adoptionstriangeln av naturliga skäl bakom den biologiska familjen också ursprungslandet, och bakom adoptivfamiljen likaså mottagarlandet. Med Kirks adoptionstriangel som utgångspunkt går det att konstatera att de koreanska barn- och ungdomsverken är genomsyrade av ett tydligt ursprungslandsperspektiv och ett synsätt som avspeglar den biologiska familjens, medan de svenska står för adoptivfamiljens och mottagarlandets. De biologiska föräldrarna, Korea och koreaner står i förgrunden i böcker som *Svarthåriga Judy* och *Doften av mor*, och i *Himmel över hav* och *Ön* är dessutom de västerländska adoptivföräldrarna grovt karikerade och demoniserade. I *Svarthåriga Judy*, i *Ön* och i *Toppblomman* spelar invandrade eller besökande koreaner viktiga roller som förmedlare av koreansk kultur, och i *Ett hem varmt som solen* som utspelar sig i Korea framstår internationell adoption dessutom som något negativt och katastrofartat som drabbar den biologiska familjen. I de svenska titlarna såsom i *Så kom du hem till oss* och *Åk hem Li Fong* är det i stället adoptivfamiljen, Sverige och svenskarna som står i förgrunden. I *"Bogserbåten"*, *Åk hem Li Fong* och i *Hassan Hassan svartskalle* kommer dessutom starkt orientaliserande och stereotypa föreställningar om Asien och asiater till uttryck, och som en kontrast till de koreanska böckerna är det intressant att notera att kunskaper om Korea förmedlas genom svenska sjömän eller präster i både *Johanna och Leif*, i *Olle Kluddares hemlighet* och i *Här kommer Bu-ran och Seo-ran från Korea*.

En tredje skillnad står att finna i de ideologier som kommer till uttryck i de olika verken. Den brittiske sociologen Derek Kirton hävdar att det finns i huvudsak tre olika adoptionsparadigm eller sätt att se på adoption mellan olika etniska grupper inklusive internationell adoption (Kirton, 2000). Det första är det nationalistiska paradigmet vilket oftast kommer till uttryck i ursprungslandet, och som hävdar att internationell adoption är förnedrande och skamligt för landet och skadligt för barnet. Det andra adoptionsparadigmet är det liberala vilket oftast dominerar i mottagarlandet, och där internationell adoption ses som en progressiv handling som knyter band mellan länder och kulturer, och som räddar livet på barn. Det tredje paradigmet slutligen är det postmoderna vilket

än så länge sällan hörs av, och som för Kirton handlar om en mer nyanserad syn på internationell adoption som problematisk i ett historiskt och globalt perspektiv men som i vissa fall trots allt den allra sista lösningen för vissa utsatta barn. I Korea har det nationalistiska adoptionsparadigmet fått sitt största utrymme inom populärkulturen, och uppenbarligen också inom barn- och ungdomslitteraturen. I bredare kretsar fick adoptionstemat nämligen sitt definitiva genombrott med spelfilmen *Susanne Brinks Arirang* från 1991 som handlar om en adoptivkoreansk kvinnas liv i Sverige, och hur hon utsätts för alltifrån misshandel och övergrepp till rasism och diskriminering, samtidigt som hon aldrig ger upp sin längtan till Korea och sin biologiska mor (Hübinette, 2002). Denna berättelse och detta tema har därefter repriserats gång på gång i den koreanska populärkulturen, och dyker som synes också upp i barn- och ungdomsböckerna. Adoptivkoreanerna i Svarthåriga Judy och *Känner du Ris?* lider av rasism och utanförskap, och i både *Doften av mor* och *Ack! Det sägs att det inte finns några dumbommar i denna värld* till och med dör de på grund av avsaknad av biologiska band samtidigt som de in i det sista längtar till Korea och efter sina biologiska föräldrar. Chông-hûi Paks bok om Adam King är därmed definitivt ett undantag från de övriga koreanska barn- och ungdomsböckerna i sin skildring av Adams närmast oproblematiske liv som adopterad från Korea i USA. I Sverige har i stället det liberala adoptionsparadigmet dominerat synen på internationell adoption ända från slutet av 1960-talet. Utlandsadoptioner betraktades särskilt under 1960- och 70-talen som en solidarisk handling gentemot fattiga länder utanför Väst, och adoptivfamiljen sågs som en så kallat ”regnbågsfamilj” som automatiskt genom sin blotta existens tog ställning mot rasism och främlingsfientlighet. Den rosenskimrande sagan om det fattiga barnet från Tredje världen som blir räddad genom att få komma till det rika och trygga paradiset Sverige går därför igen även inom den svenska barn- och ungdomslitteraturen. Bra exempel är *Så kom du hem till oss, Yon-so blir Lena, Här kommer Bu-ran och Seo-ran från Korea* och *Åk hem Li Fong* där världen utanför Sverige framställs som fattig eller otrygg, medan Sverige erbjuder både andligt och materiellt överflöd. Ett undantag från detta utopiska tillstånd är i så fall Margareta Melins *Johanna och Leif* där Johannas bäste vän Leif oväntat dör i slutet.

Det må vara så att de koreanska böckerna i första hand ger uttryck för den biologiska familjens och ursprungslandets perspektiv och för ett nationalistiskt adoptionsparadigm vilket oftast handlar om en negativ syn på internationell adoption, medan de svenska domineras av ett adoptivfamiljs och mottagarlandsperspektiv och ett liberalt adoptionsparadigm där internationell adoption för det mesta ses som något positivt, men det ska också sägas att det på senare tid faktiskt går att skönja en differentiering och diversifiering av synen på internationell adoption i de båda ländernas adoptionsgenrer. Su-min Yuns *Hemligheten* är trots allt ett försök att bryta tystnaden kring internationell adoption i de tiotusentals enskilda koreanska familjer som berörs, medan både Erika Engströms *Hällehamnstrilogi* och Ylva Wallins *Mika vs Mika* faktiskt problematiserar hur det är att vara adopterad från Korea på ett helt annat sätt än som tidigare gjorts.²⁷ De var för sig ensidiga och dikotomiserande perspektiven på internationell adoption och utlandsadopterade som så länge dominerat i ländernas adoptionsgenrer kan också antagligen bara kan förändras genom att adoptivkoreaner själva börjar skriva barn- och ungdomsböcker. Detta är också min förhoppning, ty först då kommer Kirtons postmoderna adoptionsparadigm den tredje parten i Kirks adoptionstriangel, de adopterade själva, slutligen få höras och synas och komma till uttryck både i Korea och i Sverige.

Litteratur

- Berggren, Mats, "I väntan på en svensk Salman Rushdie", i: *Opsis Kalopsis*, nr 2, 1997
- Clark, Danae, "Medi adoption: Children, commodification, and the spectacle of disruption", i: *American Studies*, nr 2, 1998
- Czaplicka, Magdalena, "Vi – de andra. Om invandrarungdomar i ungdomsböcker", i: *Barnboken*, nr 1, 2003
- Follevåg, Geir, *Adoptert identitet*, Spartacus, 2002
- Hollingworth, Leslie Doty, "Transracial adoptees in the media: 1986-1996", i: *American Journal of Orthopsychiatry*, nr 2, 2002
- Hübinette, Tobias, "Barnen från det okända landet", i: *Orientaliska studier*, nr 106, 2001
- Hübinette, Tobias, "Adoptionsfrågan i koreansk populärkultur. Att skapa en diskurs om adoptivkoreaner", i: *Kulturella perspektiv*, nr 4, 2002
- Hübinette, Tobias, "The adopted Koreans of Sweden and the Korean adoption issue", i: *Review of Korean Studies*, nr 1, 2003
- de Jesús, Melinda L., "Mixed blessings: Korean American identity and interracial interactions in the young adult novels of Marie G. Lee", i: *Children's Literature Association Quarterly*, nr 2, 2003
- Kavén, Pertti, *70 000 små öden*, Sahlgren, 1994
- Kirk, David, *Shared fate. A theory of adoption and mental health*, Free Press of Glencoe, 1964
- Kirton, Derek. 'Race', *ethnicity and adoption*, Open University Press, 2000
- Lomfors, Ingrid, *Förlorad barndom, återvunnet liv. De judiska flyktningbarnen från Nazityskland*, Göteborgs universitet, 1996
- Löfving, Helena, *De andra i barn- och ungdomslitteraturen. Framställningen av invandrare i böcker utgivna 1998*, Högskolan i Borås, 2000
- Novy, Marianne. "Introduction. Imagining adoption", i: Marianne Novy (red.), *Imagining adoption. Essays on literature and culture*, University of Michigan Press, 2001
- Sarri, Rosemary C, Yeonoak Baik & Marti Bombyk, "Goal displacement and dependency in South Korean-United States intercountry adoption", i: *Children and Youth Services Review*, nr 1-2, 1998
- Selman, Peter, "Intercountry adoption in the new millennium; the 'quiet migration' revisited", i: *Population Research and Policy Review*, nr 3, 2002
- Thorson, Staffan, *Barnbokens invandrare. En motivstudie i svensk barn- och ungdomslitteratur 1945-1980*, Tre Böcker, 1987
- Weil, Richard H., "International adoption: The quiet migration", i: *International Migration Review*, nr 2, 1984

Barn- och ungdomsböcker

- An, Úi-jông, *Ack! Det sägs att det inte finns några dumbommar i denna värld (Auya! Sêsangên paboran ôbdanda)*, Palgûn sêsang, 2002
- Björk, Christina, *Linnéa i målarens trädgård*, Rabén & Sjögren, 1985
- Björk, Christina, *Linnéa planterar*, Rabén & Sjögren, 1978
- Björk, Christina, *Linnéas årsbok*, Rabén & Sjögren, 1982
- Cho Ún, *Ett hem varmt som solen (Haetbyôt ttaddûthan chip)*, Ch'angjak'kwa pibyôngsa, 1999
- Engström, Erika, *Olle Kluddares hemlighet*, Deckartrunken, 2001
- Engström, Erika, *Rånarna som blev rädda*, Deckartrunken, 2001
- Engström, Erika, *Sista lasten till Hällehamn*, Deckartrunken, 2001

Guldbrandzén, Tony, *Hemliga gänget*, EFS-förlaget, 1976
 Guldbrandzén, Tony, *Yon-so blir Lena*, EFS-förlaget, 1975
 Han, Hyê-yông, *Toppblomman (P'aengiggot)*, Kyohaksa, 2001
 Helander, Gunnar, *Åk hem Li Fong*, Rabén & Sjögren, 1984
 Hellberg, Hans-Eric, "*Bogserbåten*", Rabén & Sjögren, 1970
 Hesselman, Stina, *Så kom du hem till oss*, Allmänna barnhuset, 1969
 Kim, Chae-jin, *Doften av mor (Ôm'ma naemsae)*, Kûrim kat'ûn sêsang, 2002
 Kim, Hyang-yi, *Känner du Ris? (Ssalbangirûl asinayo)*, P'arangsaeôrini, 1998
 Melin, Margareta, *Johanna och Leif*, Håkan Ohlssons, 1972
 Pak, Chông-hûi, *Adam King. Ängeln med titanben (T'it'anyum tariûi ch'ônssa Aedôm K'ing)*, Tosandong, 2002
 Pak, Kyông-jin, *Himmel över hav (Hanûl wiûi pada)*, Sense Comics, 1999
 Peterson, Hans, *Hassan Hassan slalomåkaren*, Rabén & Sjögren, 1994
 Peterson, Hans, *Hassan Hassan svartskalle*, Rabén & Sjögren, 1993
 Peterson, Hans, *Hassan Hassan vinner första åket*, Rabén & Sjögren, 1991
 Peterson, Hans, *Hassan Hassans sista störtlopp*, Rabén & Sjögren, 1992
 Schultz, Göran och Monica, *Här kommer Bu-ran och Seo-ran från Korea*, Natur och Kultur, 1989
 Skote, Inger, *En sorts kärlek*, Tiden, 1998
 Son, Yôn-ja, *Svarthåriga Judy (Kkamangmôri Chudi)*, Chisiksanôbsa, 1998
 Wallin, Ylva, *Mika vs Mika*, Tiden, 2004
 Wallin, Ylva, *3 bommar och 1 spik*, Tiden, 2001
 Youn, In-wan & Kyung-il Yang, *Ön (Island)*, Tokyopop, 2000
 Yun, Su-min, *Hemligheten (Pimil)*, Mulgunamu, 2002

Noter

¹ Det vill säga Sydamerika, Afrika och Asien eller den del av världen som under Kalla kriget kallades Tredje världen, och som numera ibland går under benämningen den tri-kontinentala eller den postkoloniala världen. Den internationella adoptionen av barn från Östeuropa som inleddes efter Sovjetunionens upplösning och kommunismens fall och som möjligen skulle kunna utgöra ett undantag från det ensidiga utbytet av barn från icke-Väst och till Väst har intressant nog från början dominerats av etniska minoriteter och framför allt av romska barn, och verkar dessutom i skrivande stund vara på tillbakagång att döma av att det största ursprungslandet Rumänien nyligen stängde sina gränser för utlandsadoption och Vitryssland verkar vara på väg att göra detsamma.

² Det bör nämnas att även Danmark och Norge är världsledande internationellt adopterande länder, och tillsammans med Sverige har de tre skandinaviska länderna adopterat mer än hälften av alla de uppskattningsvis 150 000 utlandsadopterade som finns i Europa. Intressant nog dominerar skandinav-amerikaner i USA likaså den internationella adoptionen att döma av det faktum att den av skandinavättlingar så dominerade delstaten Minnesota regelbundet sticker ut i den amerikanska adoptionsstatistiken.

³ Detta betyder inte att adoption som ämne och tema i barn- och ungdomslitteraturen förekommer enbart i Korea och i Sverige. Särskilt i USA och i de övriga skandinaviska länderna men även i länder som Frankrike, Holland och Australien och finns ett flertal titlar att botanisera bland, varav flertalet liksom i Sverige behandlar adopterade från just Korea. Bland dessa bör särskilt nämnas Marie G. Lees kritikerrosade ungdomsromaner *If it had'nt been for Yoon Jun* and *Somebody's daughter* om unga adopterade från Korea

i USA (de Jesús, 2003). Hela detta utbud av barn- och ungdomsböcker om adoptivkoreaner i olika länder har dessutom korsbefruktat varandra då översättningar hela tiden görs till och från både koreanska och olika västerländska språk.

⁴ *Chosun Ilbo* 7/1 1995.

⁵ Bredvid den fiktiva adoptionsgenren existerar i mottagarländerna även en relativt omfattande produktion av faktaböcker riktade specifikt till adoptivfamiljer och adoptivbarn för att i informerande pedagogiskt syfte förklara vad internationell adoption innebär. Av särskilt intresse för internationell adoption från Korea är Brian Boyds och Stephen Wunrows förnämliga *When you were born in Korea* som även översatts till svenska.

⁶ På grund av internationell adoptions inneboende globala karaktär, har flera barn- och ungdomsböcker om koreanska adoptivbarn översatts till många olika språk och givits ut i flera olika länder. Till exempel finns Guillaume Guérauds *Chassé-Croisé* översatt från franska till koreanska, Ragnhild Skaars *Maria 6 aar, født i Korea, adoptert i Norge* från norska till svenska, och likaså Bent Faurbys *Toms nye ven* från danska till svenska.

⁷ Jag använder mig här av det allmänt vedertagna McCune-Reischauer systemet för att transkribera de koreanska namnen och titlarna. Koreanska namn består normalt av tre led: ett ”dubbel” förnamn och ett enstavigt familjenamn som här skrivs sist enligt västerländsk modell.

⁸ *Chosun Ilbo* 5/5 1998, *Hankyoreh* 9/6 1998, och *Joongang Ilbo* 9/7 1998.

⁹ En märklig bok som måste nämnas i detta sammanhang är Chi-hyôn Yis kontrafaktiska barnbok *Min blåögda lillebror (P'aran nunûi nae tongsaeng)* från 2000 som berättar en liknande historia som *Svarthåriga Judy*, bara det att rollerna är omkastade. Den på alla sätt märkliga *Min blåögda lillebror* handlar nämligen om en fantasiadoption av en amerikansk pojke, Michael, till en koreansk familj i Korea och där det i stället är denne som utsätts för allsköns obehag och överraskningar på grund av sitt annorlunda utseende.

¹⁰ Liknande händelser med adoptivkoreaner som diagnosticerats med leukemi och som också lett till dödsfall har också ägt rum i verkligheten och fått stor medial uppmärksamhet både i Korea och i värdlandet.

¹¹ *Hankyoreh* 7/12 1999.

¹² *Joongang Ilbo* 11/11 2000.

¹³ *Hankyoreh* 12/9 2002.

¹⁴ *Joongang Ilbo* 10/2 2001.

¹⁵ *Joongang Ilbo* 8/6 2002.

¹⁶ Kowloh-bergen ska antagligen vara Kowloon utanför Hong Kong, medan konhatten inte ens existerar i Korea utan mest används i Kina och Vietnam.

¹⁷ En pikant detalj i sammanhanget är att Gunnar Helander som ung student vid mitten av 1930-talet var medlem i Nationalsocialistiska Arbetarepartiet, det största svenska nationalsocialistiska partiet under mellankrigs- och krigstid.

¹⁸ Det ironiska är dock att Helander redan från början gjort ett fundamentalt misstag i själva namnvalet – Li Fong är inget annat än ett kinesiskt namn och inte ett koreanskt!

¹⁹ *Dagens Nyheter* 11/12 1984, *Svenska Dagbladet* 8/10 1984, och *Sydsvenska Dagbladet* 28/11 1984.

²⁰ *Svenska Dagbladet* 17/12 1989.

²¹ Notera återigen den orientaliserande tendensen att sammanblanda asiatiska länder och namn i svensk barn- och ungdomslitteratur som ju också var fallet i *Åk hem Li Fong!* – Hassan må vara ett österländskt namn men är definitivt arabiskt och inte koreanskt.

²² *Göteborgs-Posten* 19/5 1993.

²³ Dessutom är Johanna Talje som tagit omslagsfotografierna adoptivkorean.

²⁴ *NIA Informerar*, nr. 2, 2004

²⁵ *Kvällsposten* 31/5 2004, *Nerikes Allehanda* 13/10 2004, och *Svenska Dagbladet* 5/4 2004.

²⁶ *Borås Tidning* 12/4 2000, *Göteborgs-Posten* 21/6 2000 och 20/10 2004, och *Hallands Nyheter* 19/10 2004. Recensionerna gällde Dan och Lotta Höjers bilderbok *Hjärtat mitt* och Emma Adbåges barnbok *Hämta Joel*.

²⁷ Detta har intressant nog också börjat hända, det vill säga att adoptivkoreaner börjat skriva barn- och ungdomsböcker som givits ut både i Korea och i Väst. Exempel är norrmannen Eivind Gulliksens charmanta bilderbok *Tol och den namnlösa potatisen* (*Toliwoa irûmomnûn kamja*) som gavs ut i Korea 2002, och amerikanskan Sun Yung Shins *Cooper's lesson* som gavs ut i en tvåspråkig version i både Korea och USA 2004. Ingen av dessa behandlar dock explicit internationell adoption, och i skrivande stund har ännu inte någon adoptivkorean publicerat en bok som berättar hur det är att vara utlandsadopterad.